

Türk Polis Jargonunda Yaşayan Eski Türkçe İzler

Emrah BOZOK^{1*}

Öz: Aynı meslek veya topluluktaki kişiler tarafından kullanılan ve genel dilden farklı, özelleşmiş bir dil veya kelime dağarcığı olarak tanımlanan jargon terimi, kısaca *mesleki dil (vocational language)* olarak da tanımlanmaktadır. Bir mesleğe ait kelimeler aynı zamanda o dilin terimlerini de temsil eder. Aynı meslekteki insanların iletişimi diğer insanlar tarafından anlaşılabilir bir sözdizimine sahipken, yorumlamada meslek dışındaki insanlar tarafından anlaşılacak kelimeler ve anlamlar içerir. Günlük konuşma dilinin yanı sıra, günlük dilde yaygın olarak kullanılmayan ancak belirli mesleklerde temel ya da kavramsal anlamlarının yanı sıra özelleşmiş anlamlarıyla kullanılan sözcükler de o mesleki dilin yapısı içinde oluşur ve gelişir. Her meslek grubunun bu dilsel özelliği belirli mesleklerde daha belirgindir. Hatta bazen o mesleği ifade eden kelimeler haline gelir. Polis jargonu da diğer güvenlik güçlerinde bulunmayan ve sadece polis tarafından kullanılan bazı kelimeleri söz varlığında muhafaza eder. Kuruluş ve örgütlenme, kurumsal kimliklerin ve köklü geleneklerin oluşmasında etkilidir. Uzun bir geçmişe sahip olan kurumların yapısal örgütlenmelerini tamamladıkları, disiplinli oldukları, meslek etiğine sahip oldukları ve kendilerine özgü bir meslek dilleri olduğu bilinmektedir. Türk Polis Teşkilatı, 1845 yılında kurulmuş, iç güvenlik konusunda uzmanlaşmış bir devlet kuruluşudur. Teşkilatın yaklaşık iki yüz yıllık geçmişi ve tarihi bir kurum olma serüveni, mesleki dilini oluşturmak için yeterli zamana sahip olduğunu da göstermektedir. Türk dilinin ilk yazılı belgeleri olan Göktürk yazıtlarında geçen *öt-* ve *al-* fiilleri, ilk kayıtlara geçtiği şekliyle Türk Polis Teşkilatı'nın mesleki dilinde yaşamaya devam ediyor. Türkçede unutulmaya yüz tutmuş *öt-* ve *al-* eylemleri, Türk polis jargonunda canlı bir şekilde yaşamaktadır. Kurumsal kimliği yansıtan mesleki dilin, köklü geçmişten gelen bu dilsel mirasla birlikte işlenmesi bugüne kadar eksik kalmış bir yöndür. Bu çalışma, bu özelliklerin gölgesinde kalan polisin mesleki dilini, resmi kuruluşundan çok daha gerilere götürmeyi ve kültürel dilsel mirasına ışık tutmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eski Türkçe, meslek dili, polis jargonu.

Old Turkic Traces in Turkish Police Jargon

Abstract: The term jargon, which is defined as a specialised language or vocabulary used by people in the same profession or community and distinct from general language, is also defined briefly as Professional language. The words of a Professionals or present the terms of that language. While the communication of people in the same profession has a syntax that can be understood by other people, in interpreting it contains Words and meanings that cannot be understood by people outside the profession. In addition to every day spoken language, vocabulary that is not commonly used in everyday language but is used in certain professions with its basic or conceptual meanings as well as its specialised meanings is formed and developed with in the structure of that Professional language. This linguistic feature of each occupational group is more pronounced in certain professions. Sometimes it even becomes the words that Express that profession. Police jargon also preserves some words in its vocabulary that are not found in other security forces and are only used by the police. Establishment and organisation are effective in form institutional identities and deeply rooted traditions. Institutions with a long history are known

¹Doç. Dr., Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara. ebozok@kho.msu.edu.tr ORCID: 0000-0001-5369-7487.

*Bu çalışma 28-29 Eylül 2023 tarihinde *Cumhuriyetin 2. Yüzyılına Girerken Türk Polis Teşkilatı Sempozyumu*'nda sözlü olarak sunulmuş tebliğin geliştirilmiş ve yeniden düzenlenmiş hâlidir.

Makale Gönderilme Tarihi / Article Submission Date: 20-02-2024

Makale Kabul Tarihi / Article Acceptance Date: 23-04-2024

Araştırma Makalesi / Research Article

10.59304/ijhe.1440203

to have completed their structural organisation, to be disciplined, to have Professional ethics and to have their own Professional language. The Turkish Police Organisation, which was founded in 1845, is a state organisation specialising in internal security. The organisation's history of almost two hundred years and its adventure of being a historical institutional so shows that it has enough time to form its Professional language. The verbs *öt-* and *al-*, which appear in the inscriptions of the Göktürks, the first written documents of the Turkish language, live on in the Professional language of the Turkish police organisation as they were first recorded. The actions of *öt-* and *al-*, which have fallen into oblivion in Turkish, live on vividly in Turkish police jargon. Processing the Professional language that reflects the institutional identity together with this linguistic heritage of their deep-rooted past is an aspect that has been missing until today. This study aims to take the Professional language of the police, which has been over shadowed by the sefeatures, much further back than its official establishment and to shed light on its cultural linguistic heritage.

Keywords: OldTurkic, vocationallanguage, police jargon.

Giriş

Ana güvenlik birimleri olarak ülke genelinde dış tehditlere karşı ordu, iç güvenlik birimleri olarak kırsalda jandarma birlikleri, şehir merkezlerinde de polis teşkilatı kendilerine çizilen bu sınırlar dâhilinde görev yapmaktadır. Resmî olarak XIX. yüzyılın ortalarında kurulmuş olan Türk Polis Teşkilatı, şehir merkezlerinde asayiş ve toplum düzenini sağlayan temel görev tanımıyla aslında Eski Türk tarihinde şehirlerde çeşitli adlarla kolluk gücünü temsil eden köklü mirasın devamı niteliğindedir. Kaldı ki, 20 Mart 1845 tarihi bile esas alınsa ikinci asrının içinde bulunan bir teşkilatlanmanın kendi kültürünü ve meslekî terminolojisini oluşturmuş olması gayet tabii bir durumdur.

Güvenlik algısı ve gizlilik prensibiyle çalışılması gibi vazifenin getirdiği bazı özel durumlar ordu, jandarma ve polis meslek grubunun dilini daha içe dönük ve kendi özelinde gelişmesini sağlamıştır. Bu durum güvenlik alanıyla ilgilenen meslek grupları bakımından bir olumsuzluk gibi görünse de alan terminolojisinin daha öz ve dış etkilerden uzak kalmasını sağladığından terminoloji bakımından olumlu bir durumu ortaya koymaktadır.

Polis terminolojisi, kendi içinde gelişen ve zaman içerisinde çeşitli anlam katmanlarıyla genişleyen bir yapıyı arz etmektedir. Güvenlik jargonunda ordu ve jandarma terminolojisinden farklı olarak polis jargonu gerek meslek formasyonu gerekse teşkilatlanma yapısı dolayısıyla kendine has bir çizgide ilerlemiştir. Orduyu görev ve yapısı gereği dışarda bıraktığımızdan iç güvenlik birimi olmasına rağmen jandarma birliklerinde dahi kullanılmayan, standart ölçünlü dilde unutulmuş, polislik mesleği özelinde hazırlanmış sözlüklere girmemiş bazı sözlerin polis jargonunda yaşadığı tarafımızca gözlemlenmiştir.

Türk polis jargonunda yer alan *öt-* ve *al-* eylemleri de temelde taşıdıkları anlamlarını muhafaza ederek Türk polis jargonunda yaşamaya devam etmiştir. Yazılı ve görsel sanat dallarından edebiyat, sinema ve dizi film sektörüne de yansımış olan bu jargonda örneğin bir komiserin

olay yerine hızlı bir girişi ve olay mahallinde boy göstererek göstericileri işaret eden elindeki telsiz anteniyle maiyetindeki personeline “-Al bunları, al, al, al!” şeklinde verdiği bir emir söylemiyle mutlaka karşılaşmışsınız. Keza aynı şekilde bir sorgu sahnesinde, genelde adi suçlardan biriyle itham olunan kişiyi, sorguya alan bir polisin ilk sözü, “-Öt bakalım!” şeklindedir. Peki, bu *al-* ve *öt-* eylemleri nereden geliyor? 1845’te kurulan bir teşkilatın geliştirdiği eylem adları mı? Yoksa kökeni çok daha eskilere mi dayanıyor? Bir meslek grubunun dilinde var olan bir yapı, o dilin ilk yazılı dönemlerinden itibaren yaşıyorsa bu durumu nasıl tarihlendirmek gerekir? Bu ve buna benzer soruların cevaplanması adına benzer türden bir problemi çözmek üzere kaleme aldığımız bu yazı, *öt-* ve *al-* eylemleri özelinde polis jargonunda yer alan bu ifadelerin köklü geçmişlerini açığa çıkarmayı amaçlamaktadır.

Eski Türkçede *öt-* Eylemi

Türkiye Türkçesinde *ötmek* eylemi (TS, 2011: s. 1983) “1. Kuş veya bazı böcekler, değişik tonda ses çıkarmak: ‘*Gelmiş o yaylanın baharı / Öter bülbüller hoştur avazı*’ - Âşık Veysel. 2. Herhangi bir nesne, sürekli ses çıkarmak. 3. Üflemeli çalgıların sesi çıkmak: *Bu flüt ötmüyor*. 4. (argo) Anlamsız, boş konuşmak: ‘*Onlar saçma sapan ötüp dururken ben içimden şöyle düşünüyordum.*’ - Refik Halit Karay. 5. (argo) Sarhoş kusmak. 6. (argo) Gizli bir şeyi söylemek.” anlamlarını karşılar. Sözü karşıladığı anlamlardan temel olanı hiç kuşkusuz birinci, ikinci ve üçüncü anlamlarda olduğu gibi ses çıkarmak iken diğerlerinin de bu anlamdan çeşitlenerek oluşturulduğu görülür.

Eski Oğuz ve Osmanlı Türkçesi Dönemleri’nde sözcük, “(I) geçmek, aşmak. (II) 1. Teke melemek. 2. Yüksekten atmak.” anlamlarını karşılamıştır: *İsmarladı Zeliha bir avrata / Ol vakıt kim Yusuf gele bundan öte/ Ol arada ilet beni oturayım / Ah edeyim göğsümü ötürdeyim* (Yuz. Şeyd. XIII.59), *Bu devrandan öte gör, kervan gitti yete gör / Korku var sağda solda kayıkmadın giderler* (Yunus. XIII-XIV. 321), *Nice tuti ki serv üzre öterdi / Ünü can gibi tenlerden öterdi* (Işk. XIV. 307-1), *Cümle asker-i İslâm ile bir günlük yol geri cenup tarafına dönüp Nehr-i Kuban’ı buz üstünden karşı tarafa ötüp...* (Ev. XVII.); *At okramak, teke ötmek.* (Bab. XVI. 2, 443), *Kelp kimseye ürmekveya geyik böğürmek ve teke ötmek ve ilankıjırmak.* (Bab. XVI. 1-425); *Niceler letyidiler umarak lût / Katı ötme dikarlar çanına ot* (Güvahi. XVI. 59)(TTS, 1996: s. 3134-3135).

Anadolu ağızlarında ise *ötmek* sözü, konuşmak ve kavga (ağız dalaşı) etmek anlamlarıyla “*ötmek* (III)1. Konuşmak, sözünü etmek. -Trabzon. 2. Alaycı bir dille konuşmak. Güney *Yeşilova -Burdur. 3. Kavga aramak, horozlanmak. Ülkü *Mudanya -Bursa.” şeklinde yaşarken (zamanı) geçmek anlamıyla da “*ötmek* (VII)Yemek, turşu, pekmez vb. yiyecekler

ekşirmek.Çığı *Dinar –Afyon, Senir –Isparta, Salda *Yeşilova –Burdur.” bölgelerinde yaşar. Yine ses çıkarmak, ötmek temel anlamıyla sözcük, Anadolu’nun neredeyse tümünde yaşamaya devam etmektedir (DS, 1993: s. 3358).

Deyimlerde de *ötmek* sözü kalıplaşmış metafor olarak kendine yer bulmuştur: “(birinin) *borusu ötmek* ‘*hlk.* sözü geçmek, yetkisi olmak’; *cart cart ötmek* ‘çok konuşmak: ‘Öldürecek adam öldüreceğim diye cart cart ötmeyiz, sıkı ise gelir öldürür.’ -H. Taner.’; *çan çan etmek* (ötmek veya konuşmak) ‘yüksek sesle sürekli gevezelik etmek’; *çın çın ötmek* ‘sürekli olarak keskin ses çıkarmak: ‘Rüzgâr vurdukça çın çın öten tabakların sesini dinleye dinleye uykuya geçtiler.’ -L. Tekin.’; *hanthant ötmek* ‘bir şeye aşırı istek duymak’ ;*horozlar ötmek* ‘sabah olmak’ (e-TS).

Erdal, +kAn ekinin “ilahi varlıkların adları, saygı ifadeleri ve benzerleri için” kullanıldığını kaydeder ve “İlk Türkler için kutsal olan iki dağda +kAn ile biten adlar taşır: *Ötüken* ve *Kadırkan*. İlkini *ötüg* “namaz” ile ilişkilendirmeye cesaret edemiyorum ama ikincisi şüphesiz *kadır* “sert” sözünden geliyor.” (Erdal, 1991: s. 76-77).Erdal, *ötüg* sözünü de “alçakgönüllü bir rica, bir üst makama hitaben *öt-* ile etimolojik ve pragmatik olarak ilişkili” şeklinde açıklar. Bir de Kâşgarlı Mahmud’un kaydettiği ikinci bir *ötüg* sözü vardır. Bu da <*öt-üg* şeklinde düşünülür ve *öt-* “geçmek, diğer tarafa geçmek” anlamıyla *karın öt-* “bağırsaklarını hareket ettirmek”ten geldiği düşünülür (Erdal, 1991: s. 199).Eski Türklere başkentlik yaptığı düşünülen *Ötüken* adında bir yerleşim yerinin de bulunması, *öt-* eylemi ile etimolojik ve semantik olarak da ilişkili bir şekilde bu yer adının oluşmuş olması muhtemeldir. *Ötüken*, dil tarihi bakımından da “saygıyla arz edilen yer” anlam ilişkisiyle yönetici sınıfının bulunduğu bir başkente verilebilecek başarılı bir adlandırma örneğidir.

Eski Türkçe Dönemi’nde *öt-* eylemi“(1)Temel çağrışım harekettir. (Bir şeyin üzerinden)geçmek, girmek.” temel anlamının yanında metaforik olarak da “(Bir şeyden) vazgeçmek; bağışlamak.” ve “(2) temel olarak bir kuşun ötmesi, çağıldaması; (insanlar için) gevezelik etmek, boş konuşmak” anlamlarıyla tespit edilmiştir (Clauson, 1972: s. 39).Wilkens ise sözü, “girmek, geçmek, nüfuz etmek, sızmak, akmak, vâkıf olmak, (bir şey) hakkında iyi bilgisi olmak.” şeklinde ikilemeli yapıdaki örneklerle birlikte sözcüğün bağlamda kazandığı anlamlarıyla birlikte verir (Wilkens, 2021: s. 542-543).

Kâşgarlı Mahmud, *ok keyikten öttü* “ok geyik ve benzerini delip geçti. Herhangi bir şey bir şeyi delip geçerse aynı fiil kullanılır.” (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2014: s. 88); *Alp erenni üdürdüm / Boynun anıy kadırdım / Altun kümüş yüdürdüm / Sü:si kalın kim öter* “Savaşı tasvir ederek diyor ki: Düşman askerini dağıttım. Kavmin koçunun (reisinin) boynunu büktüm. Onun hazinesinde bulunan altın ve gümüşü aldım. Askerin kalabalık oluşundan neredeyse geçemeyecektim.”

(Ercilasun ve Akkoyunlu, 2014: s. 159); *teri ötti* “[onun] teri ciltten geçti”(Ercilasun ve Akkoyunlu, 2014: s. 327). Kâşgarlı, sözün içine girmek, etkilemek bağlamında değerlendirilebilecek nüfuz etmek anlamını da kaydeder: *Tamgasuwı taşra çıkıp tağığ öter / Artuçlarıtegreönüptizgin yeter* “Diyor ki: Bu su kolu dağa nüfuz eder. Ardıçlar da sanki at dizgini gibi sıra sıra etrafında bitmişler.” (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2014: s.184). Kâşgarlıöt-eyleminin “ötmek” anlamını da kaydeder: *Tatlığ öter sanduvaç / Senden kaçır sondılaç / Mende tınar kargılaç / Tatlığ öter sanduvaç / Erkek tışuçaşur* “Yaz ve kışın münazarasını niteleyerek yaz, kışa diyor ki: Çalı kuşu senden kaçır. Kırlangıçlar bende mesken tutar. Bülbül nağmeleriyle neşe saçar. Erkekler ve dişiler bende, yani yazın çiftleşirler.” (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2014: s. 230).

Eski Türkçede *al-* Eylemi

Türkçe Sözlük’te (2011: s. 102)*almak* eyleminin birçok anlamı tespit edilmiştir: “1. Bir şeyi elle veya başka bir araçla tutarak bulunduğu yerden ayırmak, kaldırmak: ‘Sağ elinin çevik bir hareketiyle başındaki tülbendi çekip aldı.’ - Necati Cumalı. 2. Satın almak. 3. Ele geçirmek, fethetmek: ‘Fakat aldıkları yerlerin ahalisini Türkleştiremediklerinden bu büyüklük onların zayıf düşmelerine sebep olmuş.’ - Ömer Seyfettin. 4. Bir şeyi veya kimseyi bulunduğu yerden ayırmak: *Çocuğu okuldan aldı.* 5. Birlikte götürmek. 6. İçine sığmak: *Bu kavanoz iki kilo bal alır. Bu salon bin kişi alır.* 7. Kabul etmek. 8. Kendine ulaştırılmak, iletilmek: *Mektup almak. Haber almak.* 9. İçeri sızmak, içine çekmek: *Gemi su alıyor. Fotoğraf makinesi ışık almış, film yanmış.* 10. Erkek, kadınla evlenmek: ‘*O sırada aldığı kadının babasının birçok yardımını görmüştü.*’ - Memduh Şevket Esendal. 11. Sürükleyip götürmek: *Öküzü sel aldı, harmanı yel aldı.* 12. Kazanmak, elde etmek. 13. Zararlı, tehlikeli bir şeye uğramak: *Soğuk almak. Ceza almak.* 14. Bürümek, sarmak, kaplamak: *Burayı kötü bir koku aldı, durulamaz hâle geldi.* 15. Kısaltmak, eksiltmek: *Ceketin boyundan almak.* 16. Yolmak, koparmak: *Kaş almak.* 17. Temizlemek: *Karyolanın altını süpürge ile al.* 18. İçeri girmesini sağlamak: ‘*Sevdiği delikanlıyı gece evine almış.*’ - Necati Cumalı. 19. Tat veya koku duymak: *Sigaradan hiç tat alamaz oldum. Burnu iyi koku alır.* 20. Örtmek, koymak: *Paltosunu sırtına aldı.* 21. Yol gitmek, mesafe kat etmek: *O yolu bir saatte alırsınız.* 22. Çalmak: *Cebimden saatimi almışlar.* 23. Soldurmak: *Güneş perdelerin rengini aldı.* 24. Vücuttaki hasta bir organı ameliyatla çıkarmak: *Dalağını aldılar.* 25. Motor çalışması için gerekli olan elektrik veya yakıttan yararlanır duruma gelmek: ‘*Savcı yardımcısı gaza bastı, motor almadı. Bir daha bastı, yine almadı.*’ - Haldun Taner. 26. Göreve, işe başlatmak: *Yeni bir kapıcı aldı.* 27. Görevden, işten çekmek. 28. Başlamak: ‘*Üsküdar'a gider iken aldı da bir yağmur*’ - Halk türküsü. 29. İçecek veya sigara

içmek: *Tadına bakmak için bir yudum aldım.*30. Yutmak, kullanmak: *İlaç almak.* 31. Kazanç sağlamak: *Bir pantolondan beş yüz lira alıyorlar.*32. Gidermek, yok etmek: *İçine biraz su koy, tuzunu alır.* 33. Yer değiştirmek.”.

Eski Oğuz Türkçesi ve Osmanlı Türkçesinde *almak* eylemi, “1. Basmak, galebe etmek, istila etmek, kaplamak. 2. Ele geçirmek, yakalamak, elde etmek. 3. Gereken şeyi kendine mal etmek.” anlamlarını karşılar: (TTS, 1996: s. 109-110) *Gûy-i zemini çevgân-ı kudret ile alursuz (Nigâ. Ter. XVII. 59-1), Geceyedek hem anda ceng ettiler / Birbirini alamayıp gittiler (Battal. XVIII. 355); Bîşe-i himmette şikâr almağa / Reh-rev olan kişi gazanfer gerek (Ruşeni. XV. 304).*

Anadolu ağızlarında *almak* eyleminin çeşitli anlamlarla kullanıldığı görülür:“*almak* (I)Parlamak, tutuşmak.*Afşin -Maraş-Adana*Silifke –İçel. *almak* (II)1. İki parça uygun gelmek.*Afşin -Maraş-Adana. *almak* (II)2. Meyletmek, bir taraf ağır gelmek: Merkebin bu yanı alıyor. Pirhasanlar *Elmalı –Antalya.” (DS, 1993: s. 227).Türk Dil Kurumunun genel ağı üzerinden erişime sunduğu Türkiye Türkçesi ağızlarına ait sözlüklerde *almak* ifadesiyle ilgili şu kayıtlar da bulunur: *almak*“1. Tutmak, musallat olmak (hastalık vb. durumlar için). 2. Çatmak, dokunmak, değmek -Rize. *almak*1. Yanınca götürmek // *alip*. 2. Satın almak // *alem*. 3. Elde etmek, hasıl etmek // *aliyemiş*. 4. hanım edinmek. 5. Çıkarmak, sıyırmak // *alip*. 6. El koymak // *alip*. 7. Ele almak, muhatap etmek // *alu*. 8. Tutmak, kavramak // *alu*. 9. Temizlemek // *aliyikan*. -Artvin Yusufeli Uşhum köyü.” (e-TS).

Deyimlerde çokça kullanılan *almak* eylemi, bu hâliyle başkaca anlamlar da kazanmıştır. Biz konumuz gereği çok örnekten güvenlikle ilişkili deyimleri veriyoruz:² (birinin) *ifadesini almak*

²*ağır yara almak*1) kavgada veya savaşta önemli ölçüde zarar görmek; 2) bir olayda beklenmeyen sıkıntılı ve olumsuz bir duruma düşmek. *ateş almak*1) yanmak, tutuşmak; 2) ateşli silah patlamak; 3) mec. coşmak: ‘Bir sözden, bir asker geçişinden, bir düşünceden yüreği parlar, gönlü ateş alır.’ -M. Ş. Esenal. 4) mec. telaşlanmak, heyecanlanmak; 5) mec. öfkelenmek; 6) mec. acele davranmak, acele etmek. (bir şeyi, bir yeri) *siper almak*bir şeyi siper olarak kullanarak gizlenmek: ‘Kayaların arasını siper aldım, çevreyi gözetlemeye başladım.’ -M. Yesari. (bir şeyi)*hedef almak* 1) nişan almak; 2) ulaşılacak istenen amaca göre davranmak; 3) bir kimseyi, bir yeri yıpratmak, eleştirmek amacıyla karşısına almak. (bir şeyin, bir kimsenin) *etrafını almak* (*sarmak*) çevresinde toplanmak, ortaya almak, kuşatmak: ‘Ön arabanın karşısına geçerler, bohçacı ve yazmacı kadınların tuhafliğa vurarak etrafını alırlar.’ -R. H. Karay. ‘Herkes etrafımı sarmış, beni hararetle tebrik ediyorlardı.’ -N. F. Kısakürek. (birinin) *ifadesini almak* 1) sorguya çekmek: ‘Komiser Efendi, masanın başına oturup ifadesini almaya başladığı zaman ayağa kalktı.’ -R. N. Güntekin. 2) görgü tanığının anlattıklarını yazmak; 3) argo tepelemek; 4) argo üstün gelmek, yenmek. *ceza almak* cezalandırılmak. *çapraza almak* 1) karşı yönlerden kuşatmak: ‘Mitralyözler onu çapraza almış, kızıl iğneleriyle gövdesini delik deşik ediyorlardı.’ -A. İlhan. 2) mec. Herhangi bir konuda çeşitli yönlerden sıkıştırmak. *esir almak* 1) tutsak etmek; 2) alıkoymak, meşgul etmek. *fotoğrafını almak* fotoğraf makinesiyle görüntüsünü tespit etmek. *gardını almak* 1) savunma durumuna geçmek; 2) mec. Önceden önlemini almak. *geze almak* hedefe doğrultmak: ‘Bağ hendeğine sinip tüfeği geze aldım.’ -M. Ş. Esenal. *görev almak* bir görevde bulunmak, bir görevi üstlenmek: ‘Hâkimler ve savcılar kanunda belirtilenlerden başka resmî ve özel hiçbir görev alamazlar.’ -Anayasa. *göz hapsine almak* bakışlarını üzerinden ayırmamak, gözetlemek, hiçbir davranışını gözden kaçırmamak: ‘Sözü sohbeti yerinde görünen birkaç erkeği haftalarca göz hapsine aldı.’ -R. N. Güntekin. *gözetim almak* Güvenlik kuvvetleri birini belli bir süre, belli bir yerde tutmak, nezarete almak. *gözetim almak* gözetmek. *gözlem altına almak* 1) bir nesneyi, olayı veya bir gerçeği, niteliklerinin bilinmesi amacıyla, dikkatli

1) sorguya çekmek: ‘Komiser Efendi, masanın başına oturup ifadesini almaya başladığı zaman ayağa kalktı.’ -R. N. Güntekin. 2) görgü tanığının anlattıklarını yazmak; 3) argo tepelemek; 4) argo üstün gelmek, yenmek. **gözaltına almak** Güvenlik kuvvetleri birini belli bir süre, belli bir yerde tutmak, nezarete almak. **gözetime almak** gözetmek. **nezarete almak** gözaltına almak. **yakın takibe almak** yakın takip işini yapmak. **zapturapt altına almak** düzeni ve disiplini sağlamak (e-TS).

Eski Türkçe Dönemi’ne dair Clauson, *al-* eyleminin tıpkı İngilizcedeki gibi çok anlamlılık örneği gösteren “totake” gibi olup tüm anlamlarıyla benzer bir şekilde “almak, el koymak, (bir borç) almak, kabul etmek, çıkarmak (bir kep, eyer vb.), evlenmek” (Clauson, 1972: s. 124) anlamlarını karşıladığını kaydeder. Röhrborn (2015: s. 35-45) *al-* eyleminin on iki temel, on da metonimik anlamını [ilaveten iki örnek daha verir ancak yazmadan/okumadan kaynaklı örneklerin tereddütlü olmasından dolayı her ikisine de belirsiz anlam kaydı düşer.] tespit etmiştir: 1. (kendine) almak, tutmak, kapmak. 2. Kabul etmek, teslim almak. 3. Gelip almak, alıp getirmek, alıp götürmek. 4. Satın almak, mülkiyetini almak. 5. Satın almak. 6. Ödünç almak, kullanmak için almak. 7. Faiziyle almak, kiralamak. 8. (vergi vs.) toplamak. 9. Haksız yere almak, çalmak. 10. Yakalamak, alıp götürmek, kaçırmak, tutuklamak. 11. Kabul etmek, hediye olarak almak. 12. Evlenmek, eş olarak almak. 13. Kabul etmek, bulmak, elde etmek. 14. Kazanmak, sahiplenmek. 15. (haber vs.) toplamak, biriktirmek. 16. (birinin ricasını, dileğini) dinleyip yerine getirmek, (birini) memnun etmek. 17. Saygıyı kabul etmek, dileği yerine

ve planlı olarak ele alıp incelemek; 2) hastanın hastalığını izlemek, denetim altında bulundurmak. **güvence altına almak** koruma sorumluluğunu üstlenmek. **haber almak** kendisine bildirilmek, öğrenmek, bilgi edinmek: ‘Sizden haber almayı bir seneden fazla oldu.’ -P. Safa. **içeriye atmak (almak veya tıkmak)** hapsetmek: ‘Bundan da başka yarın bunu tutar, içeri tıka bilirdi.’ -M. Ş. Esendal. **isabet almak** vurulmak, yaralanmak: Düşman uçağı isabet aldı. **kontrol altına almak** bir olayı denetim altına almak. **korumaya almak** tehlikede olduğu düşünülen bir kimseyi veya eseri saldırılardan korumak üzere önlem almak. **muhafaza altına almak** korumak, saklamak, bir yerde tutmak, kapatmak. **muhasara altına almak** kuşatılmak: ‘Avluda neden bir köşede muhasara altına alındığımı o vakit anlamıştım.’ -Y. K. Karaosmanoğlu. **müşahede altına almak** sürekli gözlem altında bulundurmak. **nezarete almak** gözaltına almak. **nişan almak** 1) Bir hedefi vurmak için ateşli silahlara gerekli doğrultuyu vermek, gezlemek: ‘Tabancasını kılıfından çıkarmış ve nişan almak üzereydi.’ -A. Gündüz. 2) kendisine nişan verilme: ‘Doktor, Türk ordusunda çalıştığını, üniformamızı taşıdığını, nişan aldığını, övünerek anlattı.’ -R. H. Karay. **savunmasını almak** soruşturma sebebiyle suçlanan birisinin düşüncesine başvurmak. **silahaltına almak** askerlik görevine başlatmak. **tekmil almak** ask. üst, birliğin o andaki durumunu bildiren sözlü bilgiyi asttan almak. **tertibat almak** olacağı düşünülen sakıncalı bir duruma, harekete karşı hazırlık yapmak: ‘Yüz sandık cephaneyi Anadolu’ya gönderebilmek için müzakere edip tertibat aldıklarını veya depolardan silah kaçırdıklarını söylüyorlardı.’ -M. Ş. Esendal. **teslim almak** 1) teslim edilen bir şeyi almak; 2) tutsak almak. **tezkere almak** ask. askerlik görevini tamamlayarak bunu bildiren bir belge almak. **vaziyet almak** 1) belli bir durum veya davranış biçimini benimsemek, tavır almak, tavır takınmak: ‘İşgalden sonra Rumların bize karşı nasıl bir vaziyet aldıklarını da pekâlâ biliyorduk.’ -Y. K. Karaosmanoğlu. 2) karşı çıkmak. **yakın takibe almak** yakın takip işini yapmak. **yara almak** 1) yaralanmak: ‘Beyzade sağ salim kurtulacak ama İbiş ağır bir yara alacaktı.’ -T. Buğra. 2) mec. itibar kaybetmek. **yüreğini ateş almak** aşırı üzülme, fazla üzüntüden içi yanmak: ‘Gülbahar’ın yüreğini ateş almış yanıyordu.’ -Y. Kemal. **zapturapt altına almak** düzeni ve disiplini sağlamak.

getirmek. 18. Uymak, inanmak, kabul etmek. 19. Üzerine almak, üstlenmek. 20. Anlamak, kavramak, idrak etmek, araştırmak. 21. Tutmak. 22. (Kendisi için) yapmak.

Sözcüğün Eski Uygur Türkçesindeki bu on iki anlamından birincisi 1. (kendine) almak, tutmak, kapmak: *kamlar ok ya altı* “Kamlar ok ve yay aldı.” şeklinde temel anlamı temsil ederken sözcüğün onuncu anlamı 10. Yakalamak, alıp götürmek, kaçırmak, tutuklamak : (*til almak* için) *anın bizni seni algaluddı* “Bu yüzden seni yakalamamız için bizi gönderdi.”, *birisi tolgakta tınımın aldı* “Birisine sıkıntı ve eziyetten canımı aldı.”, *adın kişiketemedin alıp eltipölürüp* “Kimseye söylemeden yakalar, kaçıtır ve öldürür.” şeklinde tutmak temel anlamından gelişerek elde tutmak, yakalamak olarak verilmiştir.

Eski Türkçe Dönemi’nde *al-* eyleminin almak, tutmak temel anlamlarıyla birlikte yakalamak, alıp götürmek, tutuklamak anlamı ve (haber vs.) toplamak, biriktirmek şeklinde sonradan kazandığı anlamı sözün güvenlikle ilgili anlamlarıdır. Eylemin bu boyutuyla düşünüldüğünde semantik olarak güvenlik güçlerini ilgilendiren bir söz varlığının içinde yer alması gayet doğal bir durumdur. Polis jargonunda bu sözün yaşaması, iddiamızı doğrulayan bir göstergedir.

Sonuç

Eski Türkçe Dönemi’nde yaşamış *öt-* eylemi, “ses çıkarmak ve geçmek, hareket etmek” anlamlarını karşılarken polis jargonunda *öt-* ifadesi, bu iki anlamı birleştirerek ve *ötüg* sözünün taşıdığı rica, dilek anlamlarıyla da semantik ilişkili kurularak sorgulanan şahsın hızla harekete geçip durumu saygıyla kendisine arz etmesini ifade eden bir jargonu karşılamaktadır. Eylem, aynı zamanda kriminal kişiler arasında da bir jargon gibi kullanılmaktadır. Polis jargonu zamanla meslek gereği zorunlu iletişimde bulunulan başka bir meslek grubunun diline de taşınmıştır. Bir uyuşturucu tacirinin “öterek” diğer ortaklarının kimler olduğunu polise aktarması aslında suçlunun polise suçu itirafının polis ve suçlu seviyesindeki jargonunda da geçmektedir. Olaya dair bilgilerini bu tarafa taşımasını kastederek üç anlamı da birleştiren bir yapıyla bu eylem girift bir anlam mirasını taşımaktadır. Eski Türkçede bünyesinde barındırdığı çok anlamlılıkla birlikte konu alanımıza giren almak, tutmak, ele geçirmek, yakalamak, alıp götürmek anlamlarını karşılayan *al-* eylemi, polis jargonunda zanlıyı yakalamak, tutuklamak ve alıp götürmek anlamlarıyla yaşamaktadır.

Yazılı dil tarihi bakımından yaklaşık bin beş yüz yıllık bir geçmişe sahip olan *öt-* ve *al-* eylemlerinin ilk andan itibaren karşıladıkları anlamlarıyla günümüzde kullanılmaya devam etmesi önemli bir durumdur. Dolayısıyla hem dilde bu çok anlamlı ifadelerin oluşu hem de Türk sosyal hayatı içinde her daim var olan güvenlik güçlerinin bu jargonu yaşatan

kurumlarının varlığı; bizce, güvenlik teşkilatlanmasının ne denli köklü bir geçmişe de sahip olduklarının birer dil göstergesi olarak yorumlanmalıdır.

Türk polis jargonunda yaşayan bu tür ifadelerin polis meslek grubu özelinde hazırlanmış sözlüklere dâhil edilmemiş olması bir eksikliktir. Bu kadim ifadelerin Türk polisinin meslek dilinde varlıklarının kabul edilip en kısa sürede yeni hazırlanacak çalışmalarda kendilerine yer verilmesi gerekmektedir.

Kaynaklar

Clauson, G. (1972). *An Etimological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. Oxford: Oxford University Press.

Ercilasun, A. B. & Akkoyunlu, Z. (2014). *Kâşgarlı Mahmud -DîvânüLûgati't-Türk - Giriş - Metin - Çeviri - Notlar – Dizin*. Ankara: TDK Yayınları.

Erdal, M. (1991). *OldTurkic Word Formation*. Vol. I-II. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.

Röhrborn, K. (2015). *Uigurisches Wörterbuch*. Band. I. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.

[e-TS] Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/> adresinden 10.08.2023 tarihinde alınmıştır.

[TS] *Türkçe Sözlük* (2011). Ankara: TDK Yayınları.

[DS] *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*. c. I-XII (1993). Ankara: TDK Yayınları.

Wilkens, J. (2021). *Handwörterbuch des Altuigurischen Altuigurisch – Deutsch – Türkisch*. Göttingen: Universitätsverlag Göttingen.

[TTS] *XII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü*. c. I-VIII (1996). Ankara: TDK Yayınları.

Extended Abstract

The term jargon, which is defined as a specialised language or vocabulary used by people in the same profession or community and distinct from general language, is also briefly defined as professional language. The words of a profession also represent the terms of that language. While the communication of people in the same profession has a syntax that can be understood by other people, in interpreting it contains words and meanings that cannot be understood by people outside the occupational field. In addition to everyday spoken language, the vocabulary that is not frequently used in colloquial language, but is used in certain professions with its basic or conceptual meanings as well as its specialised meanings, is formed and developed within the structure of this professional language. This linguistic feature, that every occupational group has, becomes even more prominent in certain professions. Sometimes it even becomes the words that express that profession. Police jargon also retains some words in its vocabulary that are not found in other security forces and are only used by the police. Establishment and organisation are effective in forming institutional identities and deeply rooted traditions. Institutions with a long history are known to have completed their structural organisation, to be disciplined, to have professional ethics and to have developed their own professional language. The Turkish Police Organisation, which was founded in 1845, is a state organisation specifically responsible for internal security. The organisation's history of almost two hundred years and its adventure of being a historical institution also shows that it has had enough time to form its professional language. The verbs *öt-* and *al-*, which appear in the inscriptions of the Göktürks, the first written documents of the Turkish language, live on in the professional language of the Turkish police organisation as they were first recorded. The verbs *öt-* and *al-*, which have fallen into oblivion in Turkish, live on in Turkish police jargon. Processing the professional language that reflects the institutional identity together with this linguistic heritage of its deep-rooted past is an aspect that has been missing until today. This study aims to take the professional language of the police, which has been overshadowed by these features, much further back than its official establishment and shed light on its cultural linguistic heritage.

While the Old Turkish verb *öt-* means "to make a noise and to pass by, to move", the expression *öt-* in police jargon combines these two meanings. By creating a semantic relationship with the meaning of request and wish that the word *ötüg* carries, it encounters a jargon that expresses that the person being interrogated should act quickly and present the situation to him respectfully. The verb is also used as slang among criminals. Over the course of time, police

jargon has also found its way into the language of another professional group with whom it is natural to communicate. When a drug dealer “snitches” and tells the police who his other partners are, this is actually the jargon of the criminal's confession to the police at the level of the police and the criminal. This action carries a complicated legacy of meaning with a structure that combines all three meanings, meaning that he carries his information about the incident to this page. The verb *al-*, which in Old Turkish with its polysemy meets the meanings of take, hold, seize, catch and take away, lives in police jargon with the meanings of catch, arrest and take away the suspect. It is an important situation that the verbs *öt-* and *al-*, which have a history of about one thousand five hundred years in terms of written language history, are still used today with the meanings they have met from the first moment. Therefore, both the existence of these ambiguous expressions in the language and the existence of the institutions of the security forces, which have always existed in Turkish social life and which keep this jargon alive, should be interpreted as linguistic indicators of how deeply rooted the security organisation is.

It is a shortcoming that such expressions living in Turkish police jargon have not been included in dictionaries created specifically for the police profession. The existence of these old expressions in the professional language of the Turkish police should be recognised and they should be included in the new studies to be prepared as soon as possible.